

Balatoni András – Rippel Géza

Fogyasztás helyett a megtakarítások és a beruházások a hosszú távú jólét alapjai

Az elmúlt időszakban bejárta a hazai sajtót egy adat, ami az egy főre jutó háztartási fogyasztási kiadásait veti össze az európai országokkal vásárlóerőparitáson. Ezek az elemzések sokszor a társadalmi jólét univerzális mutatójaként aposztrofálták az indikátort, ami véleményünk szerint módszertanilag és közgazdaságtanilag is félrevezető. Előbbi csoportba tartozik a háztartási és a közösségi fogyasztás hibás szembeállítás is. A fogyasztási kiadások egy széles körét országról-országra eltérő módon valamelyik állami szereplő biztosítja, így a közösségi fogyasztás gyakran a magán fogyasztás helyettesítője vagy kiegészítője. Hasonló téves értelmezéshez vezet, amennyiben a fogyasztás szintjét a gazdaság egyéb fundamentumaitól függetlenül elemezzük. Ha fogyasztási kiadások relatív szintje jóval meghaladja az ország teljesítőképességét, az sok esetben a növekedés fenntarthatóságát kérdőjelezi meg. Így volt ez Magyarországon pl. a 2002 és a 2007 közötti időszakban, ami később jelentős jóléti veszteségeket, mély gazdasági és társadalmi problémákat okozott a válság éveiben. A jólét hosszú távú, fenntartható növekedését a beruházások és az ezeket finanszírozó belföldi megtakarítások támogatják. A magyar gazdaság az elmúlt évtizedben egy teljesen új növekedési modellre tért át. A fogyasztás fenntarthatatlan növelése helyett, a magas megtakarítási és beruházási ráta lett a gazdasági növekedés új alapköve.

Mit tartalmaz a háztartások fogyasztása?

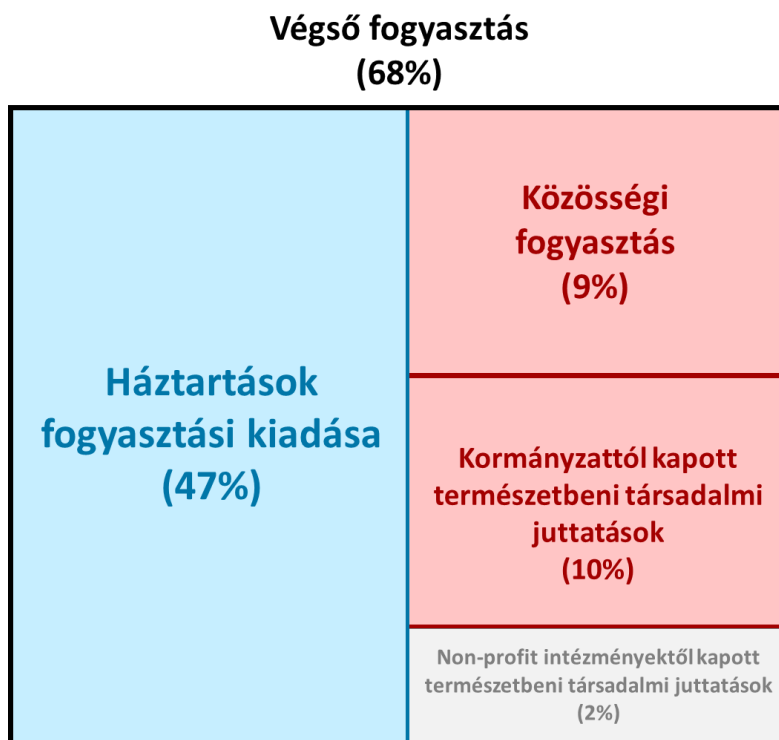
Bár az Eurostat június közepén publikálta a magyar sajtót csak az elmúlt hetekben járta be az egy főre vetített fogyasztási adatok elemzése. Az értékelésekbe sajnos komoly hibák is becsúsztak, amelyeket érdemes tisztázni. Ez egyik legalapvetőbb hibát jól jellemezni a hvg.hu-n „Eurostat: A magyar állam jobban él, mint a magyar emberek” címmel megjelent írás. A cikk a háztartási fogyasztási kiadást az életszínvonallal azonosítja, és mint a cím is mutatja, szembe állítja egymással a magán és a kormányzati (közösségi) fogyasztás nagyságát.

Ez a megközelítés több szempontból is hibás. A **háztartások életszínvonalának számszerűsítése módszertanilag komplex és körültekintést igénylő feladat**. A nemzeti számlák a bruttó hazai termék (GDP) felhasználási oldalán szerepeltetik a háztartások ún. **fogyasztási kiadását**, ami ugyan hasznos indikátora a lakossági fogyasztás megítélésének, azonban a **jólét mérésének szempontjából közel sem elégséges**.

A háztartások fogyasztási kiadása ugyanis nem tartalmazza a lakosság által felhasznált áruk és szolgáltatások teljes körét (1. ábra). Az életszínvonalat a **kormányzat által a lakosság, vagy a közösség számára biztosított javak** is érdemben befolyásolják. Ilyen egyfelől a kormányzattól kapott **természetbeni társadalmi juttatások (egészségügyi, kulturális, oktatási és szociális védelmi szolgáltatások és termékek)** széles köre. Emellett jelentősek a társadalomnak, mint egész közösségnek biztosított szolgáltatások (**közzolgáltatások, honvédelem, rendvédelem, környezetvédelem, gazdasági és kommunális szolgáltatások**), amelyek a Központi Statisztikai Hivatal nomenklatúrája alapján a **közösségi fogyasztás** (tehát nem „állami fogyasztás”) részét képezik. A cikk állításával ellentétben az utak, a **kórházak és a stadionok építése nem tartozik a közösségi fogyasztásba**, ezek **kormányzati beruházásként** kerülnek elszámolásra a statisztikában.

A kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatások és a közösségi fogyasztás tehát a háztartások jólétét szolgálják, ezért **érdemes figyelembe venni a háztartások életszínvonalának elemzésekor**. Másfelől a **lakossági és a közösségi fogyasztást egymással szembeállítani közgazdaságilag helytelen**, a különbség csak a fogyasztás **finanszírozásának** a módjában van: a fogyasztás egy részét a háztartások közvetlenül finanszírozzák, egy másik részét közvetlen – a befizetett adókon keresztül. Nemzetközi összehasonlításokban annak függvényében, hogy egy-egy kormányzat a szolgáltatások mekkora körét finanszírozza a költségvetésen keresztül a háztartási és közösségi fogyasztási kiadások jelentős eltéréseket mutathatnak.

1. ábra: Fogyasztási tételek a GDP arányában Magyarországon (2018)

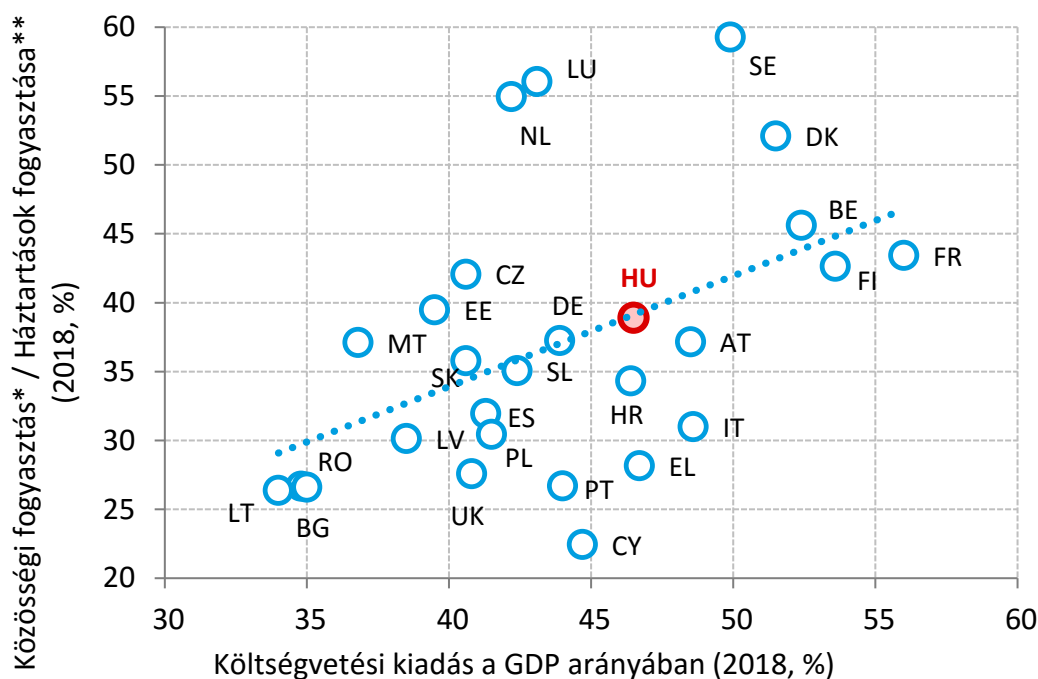

Forrás: KSH

A költségvetés kiadási oldalának mérete pozitív kapcsolatban áll a közösségi (plusz a kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatások) és háztartási fogyasztás egymáshoz viszonyított nagyságával (2. ábra). A skandináv és Benelux országok, valamint Franciaország GDP-arányos kormányzati kiadása az európai országok körében magas, amivel párhuzamosan a közösségi fogyasztás lakossági fogyasztáshoz viszonyított aránya is kiemelkedő. **A hasonló fejlettségű régiós országokhoz (Lengyelország, Szlovákia, Románia) viszonyítva hazánkban az állam érdemben több szolgáltatást biztosít a háztartások számára.** Ezek ugyan statisztikailag nem jelennek meg közvetlenül a háztartások fogyasztási kiadásaiban, azonban **növelik a lakosság jólétét**. Az elmúlt években hazánkban folyamatosan növekedett az állam által nyújtott szolgáltatások volumene. 2020 szeptemberétől már a közsoktatás minden tanulója részesülhet az **ingyenes tankönyvellátásban**, ami európai szinten egyedülálló intézkedés – és az állam által nyújtott szolgáltatás révén növeli a háztartások jólétét, de statisztikailag nem jelenik meg a magán fogyasztási kiadásokban. Ehhez hasonló hatással bír, hogy hazánkban széleskörűek az **utazási kedvezmények**, a díjak jelentős részét az állam vállalja át. Az tehát, hogy a fogyasztás milyen

arányban oszlik meg háztartási kiadás és közösségi fogyasztás között (gazdaság)politikai kérdés, azonban a háztartási jólét szempontjából közel semleges. Úgy látjuk, hogy a háztartások által elfogyasztott áruk és szolgáltatások alakulásáról – ami a jólétnek egy közelítő változója lehet – a **végző fogyasztás szolgál pontosabb képpel.**

2. ábra: A GDP-arányos kormányzati kiadások, valamint a közösségi és háztartási fogyasztás aránya

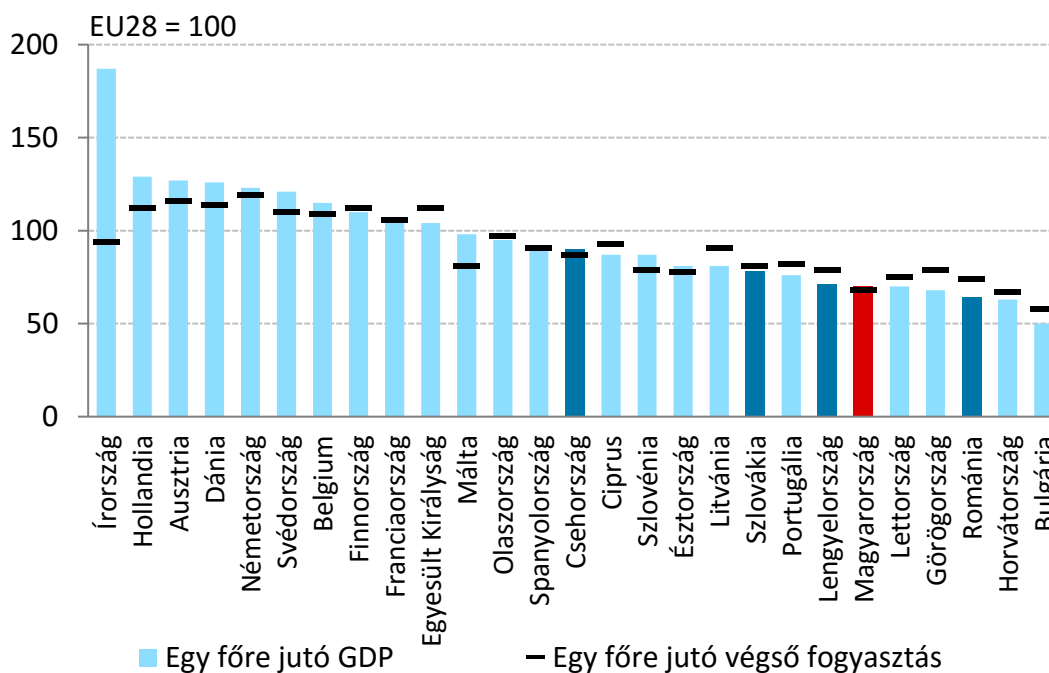
Megjegyzés: * a kormányzat által a háztartásoknak nyújtott természetbeni társadalmi juttatásokkal együtt. ** a non-profit intézmények által a háztartásoknak nyújtott természetbeni társadalmi juttatásokkal együtt.

Forrás: Eurostat alapján MNB

A végző fogyasztásban a háztartások fogyasztási kiadása a leginkább meghatározó hazánkban is, azonban magában foglalja a kormányzattól kapott természetbeni társadalmi juttatásokat, a közösségi fogyasztást, valamint a non-profit intézményektől kapott természetbeni társadalmi juttatásokat is. **Az egy főre eső vásárlóerő-paritáson számolt GDP alapján hazánk az Európai Unió fejlettségének 70 százalékán állt 2018-ban, az egy főre jutó végző fogyasztást tekintve pedig a 68 százalékán.** Ennek megfelelően a végző **fogyasztás összességében a relatív fejlettségünknek megfelelően alakult** (3. ábra). Még szerencse... Itt léphetünk át a statisztikai jellegű módszertani kérdésekről a közgazdasági problémák területére. A 2002 és 2007 közötti időszakban, amikor a relatív fogyasztási szintünk közel 4 százalékponttal magasabb volt, mint a GDP-nkben mutatott relatív helyzetünk, a gazdaságban komoly egyensúlytalanságok, súlyos eladósodás épült fel. A válság előtti években a lakosság a rendelkezésre álló jövedelmének mintegy 90 százalékát fogyasztásra fordította, miközben a megtakarítási ráta (azaz a nettó pénzügyi megtakarítások jövedelmek arányában számított értéke) kifejezetten alacsonyan alakult. A fenntarthatatlan fogyasztásbővülés alapját a költségvetés és a lakosság túlzott és egészségtelen szerkezetben (egyre nagyobb arányban külföldi devizában zajló) történő eladósodása jelentette. A jelenségnek a 2007-2009-es globális pénzügyi válság kirobbanásával mély recesszió és súlyos reálgazdasági, valamint társadalmi következményei lettek. Összességében, ha egy gazdaságban az egy főre jutó fogyasztás

relatív értéke meghaladja az egy főre jutó GDP relatív értékét, az a jólét helyett **gyakran éppen a gazdaság túlhevülésére és a növekedés fenntarthatatlanságára hívja fel a figyelmet.**

3. ábra: Egy főre jutó GDP és végső fogyasztás az EU-28 arányában (2018)

Megjegyzés: Folyó áron, PPS-ben mérve.

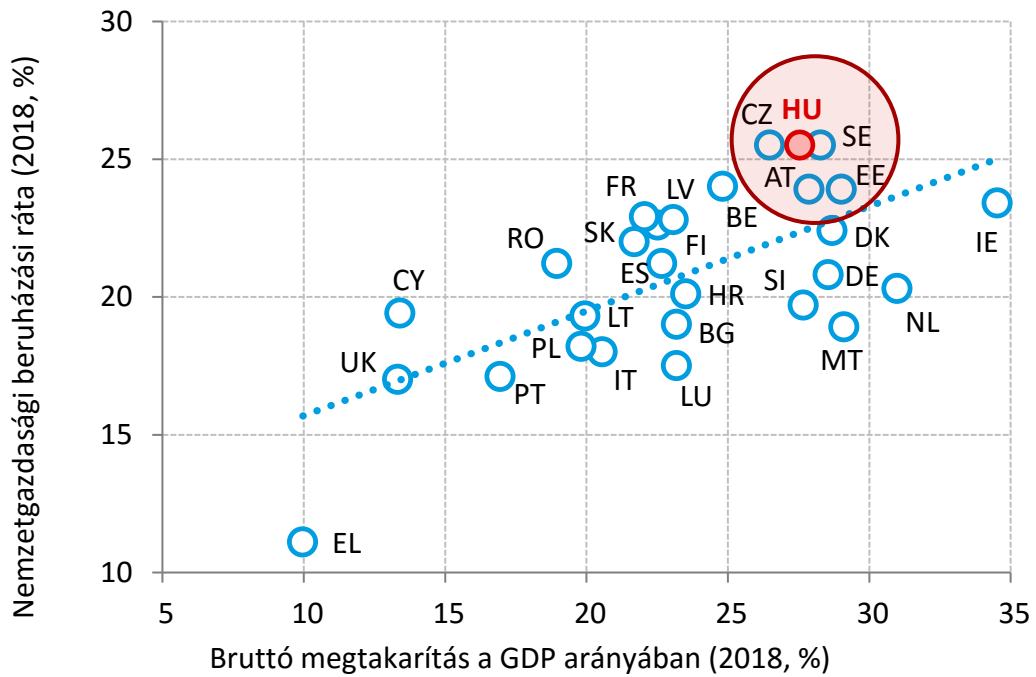
Forrás: Eurostat

Mi biztosítja a hosszú távú jólétet?

A jövedelmek és a jólét hosszú távú, fenntartható növekedését épp a GDP másik fő komponensének, a **beruházásoknak és az ezeket finanszírozó belföldi megtakarításoknak a megfelelő szintje biztosíthatja.** Hazánkban az elmúlt években a fogyasztás dinamikus növekedése mellett a beruházások is érdemben emelkedtek, így a nemzetgazdasági **beruházási ráta 2018-ra historikusan legmagasabb szintjére** (25,5 százalék) emelkedett. Érdemes emellett kiemelni, hogy az elmúlt időszakban a **lakosság megtakarítási attitűdje jelentősen megváltozott** és a GDP-arányos **megtakarítási ráta is számottevően emelkedett.** Ezzel a magyar gazdaság egy teljesen új makrofinanszírozási modellre állt át. A jövőorientáció erősödése kiemelten fontos folyamat, amit a gazdaságpolitika számos ponton támogat (pl. az **adórendszer reformja, új államadósság-finanszírozási stratégia**). Végeredményként hazánkban a nemzetközi összevetésben is **magas beruházási ráta magas nemzetgazdasági megtakarítási rátával párosul**, ami arra utal, hogy a **belső kereslet bővülésének finanszírozása egészséges szerkezetben zajlik** (4. ábra).

Természetesen nem dőlhetünk hátra, további versenyképességi intézkedések szükségesek a beruházások, az innováció, a tudás és a vállalkozószellem ösztönzésére, emellett a jövőben is folyamatosan biztosítani kell az ezek finanszírozásához elengedhetetlen belföldi megtakarításokat.

4. ábra: GDP-arányos nemzetgazdasági beruházási és megtakarítási ráta (2018)

Forrás: KSH alapján MNB

„Szerkesztett formában megjelent a Világgazdaság.hu oldalon 2019. augusztus 29-én.”